

Beöthy László.

(Nekrolog.)

*Hull könyű a hamvadó porára . . .
Alszik ő, nem ébred fel zajára.*

Nagy Imre.

*M*egbocsát a t. cz. közönség, de meg a nagyérdemű írói testület is, hogy mindeneknek előtte felejthetlen barátom, halhatatlan nevű írónk, Beöthy Lászlóról szóljak.

Hagyjátok a holtakat! mondja a közmondás. Igaz. A holtakat, kik meghaltak végkép, azokat hagyjátok.

De ki meri azt vitatni, hogy Beöthy, a kedélyes író, meghalt legyen?

Az a porhüvely, mely lelkét magába zárta? Az elvész, elporlad, azt elfujja az urnak lehelle.

De az a lélek, az csak szabadabb lett, és jár és repked itt körülöttem most is, és körülrepked benneteket mind, kiket valaha megilletett az ő kedves szelleme.

Beöthy László nem halhat meg soha, míg szellemnek világa él nagy Magyarországon!

Itt függ előtttem arczképe nedves szemmel tekintek rája

De hogyan lehetne elfeledni Beöthy Lászlót, mint embert is? . . . Hát a ki valaha látta ezt az arcot, azzal az ironikus mo-

solyával; azt a don Quixotte szakált és bajuszt, melyet ő úgy tudott elkeseredve kipederni! Azon villogó, apró kék szemeket, melyek fehérét csak ritkán látta az ember; — azt a halavány, csak néha mosolygó arcot! Haj, ritka mosolygás volt az övé, mert szivig fudott hatni és vérig tudott hatni, Ritka nevetés volt az övé, de csodálatos; ilyenkor szemei elbúvtak, és a haja égnek meredt vala

Humor! Satira!!

Szegény László!

Ne vegyétek rossz néven, ha felőle e helyen többet írok, mint talán másról. Tietek még az élet, övé csak az emlékezet Oh, de övé az örökélet is!

Ki volt Beöthy László, mi volt Beöthy László? Olvasások el a mult évi lapokat, ott látni fogjátok, hogy ő volt nemzetünk egyik leglángelműbb fia. Vadnai, Vajda, Székely elég szép koszorut fontak érdemvirágaiból könnyeztetek ti is!

Ő volt az első író, kivel életemben megismerkedtem. Soha sem kerestem nevezetes emberek társaságát, de a sors mégis sokkal összehozott. Vele is véletlen találkozám.

Egy időben K. Komlóssy Ida jeles színművésznőnk lefordította a »Déliabáb« című német vígjátékot, kitűzvé az jutalomjátékaul. Én akkor tanulmányoztam a világon mindent, szerettem minden színésznőt, s különösen K. Komlóssy Idát, s a Déliabábot megnéztem. A darab után sorsom a Komlóba vitt (van-e, ki e helyet nem ismeri?) hol egy jó barátom mellé leülék, s körütekintettém.

A mellettem levő üres kerek asztalnál ült, fejét tenyerébe hajtva, és baljára könyökölve egy sárga kabátos, szürke nadragos, bezuzott kerek kalapos fiatal férfi. Arczán világgyűlölet, tekintetében égető gúny volt látható.

»Nézd, sugá barátom, Beöthy ül a másik asztalnál.

Le nem vehettem róla többé szemeimet.

Merőn feltekintett a padlásra, s észrevenni se látszott bennünket. Én kezdém azonban kritizálni a Dëlibábot, s magam sem tudom miért, valami szörnyű gestikulációkkal hordám vala le. Mire hirtelen megszólít valaki, kedves, megnyerő hangon.

— Tehát a Dëlibáb is rossz darab?

Visszanéztem. Beőthy szólított meg. Olyan elfogódással válaszoltam neki. Azután mellém ült, és elkezdett velem beszélgetni . . . És én soha se feledem el azt az estét.

Csak igen ritkák voltak Beőthynek azon órái, sőt perczei, midőn az Isten tudja mily sugallatból, óráig el tudott beszélgetni, de úgy, hogy Szent János se hathatott volna inkább szívéhez, mint ő. Engem valami kéziratom után ismert, a mi elég volt az ismeretségre.

Kikérdezte vágyaimat, ismereteimet, és oly kedves, baráti részvétellel, hogy én őt bálványozni kezdém. Akkoriban jelent meg legjobb műve, az irodalomnak egyik legbecsesebb regénye — a híres »Comoedia és Tragoedia«: Világos, hogy elragadtatással declamáltam el belőle egész párbeszédeteket, mire ő szívarát forgatá és mosolygott.

— Hát jól adtam? — szólott végre, — én a színész alakját és Sándor jellemét leginkább szeretem. — Semmi érdeke se lehet önnek, — folytatá, — hogy engem eldicsér; egészen ismeretlen is megjegyezte beszélyemet; higye el ön kedves barátom, jobban esik ez Beőthy Lászlónak, mintha a hírlapokban agyondicsérnék . . . érdekből . . .

Azután elkezdett nekem beszélni az irodalomról, az írókról, a journalistikáról és saját magáról. Oh, sokat mondott olyat, mit ide le nem írhatok, mert volnának, a kik elmondanák nagy lassan a »mea culpa«-t.

Késő éj volt, midőn lakására kísértem. Még ott is egyre beszélt, a Bohóc naptár kedvencz ideája volt, s midőn elváltunk, megölelt, és kezemet megszorítva mondá:

— Elhigye barátom, olyan jól esik, hogy most kibeszélhet-

tem magamat; talán meghasadt volna a szívem, ha mindent el nem mondok, a mi a szívemet nyomta.

Én pedig egész reggelig sétáltam a Dunaparton. Hűs marcziusi szél zajgott végig szülőföldem folyamán — és elmémben forgatám az ő szavait, mint a tanítvány a mesterét.

Soha többé oly óráim nem volt vele.

Azért sokan, kik vele közönyös, vagy bonvivant óráiban ismerkedtek meg, akármit rá tudtak mondani. Én, hála Isten, az ő szíve szeriut ismertem őt, melybe a világnak csak ritkán hagyott bepillantani.

A legszebb érzemények, mik emberi keblet valóságos szentélyé tehetnek, nyíltak Beöthy szívében. És a legátkosabb lelkiharczok, a legmélyebb keserv, bánatos érzések egész tengere dult ő benne halálos szenvedéssel.

Ő gyakran gyermekes vágyakkal is birt; a barátság előtte szent vala, s ő sokat tartott egy-egy jeles férfi őszinte vonzalmára. A hölgyeket módnélkül imádtá, és sokszor hallottam szájából e szavakat: »Tiszteljétek a hölgyeket!« ezt mondja Schiller és Beöthy László! (Megjegyzendő, hogy sajátosságai közé tartozott magát mindig »én« helyett »egész nevén« nevezni.)

Valóban, a ki azt az igénytelen külsejű, sötét arczu embert látta, soha fel nem ismeri benne azt a ragyogó lelket.

Szegény László!

Jellemének egyik fő, és kitűnő vonása volt az, hogy édes anyját igen szerette; mindazon ember pedig, a ki anyját szereti, érdemes az ég kegyelmére. Egy napon egy ismerősöm az utczáján levelet ad kezembe; anyámtól jöve; hirtelen befutok az eső elől az ifjuság gyűléjébe, nem figyelve senkire a melletten ülők közül. Egyszerre csak megszólít valaki:

— Micsoda szerelmes levél az kis V-i?

Ime Beöthy gubbasztott mellettem nagy komoran.

— Engedj meg — az anyám levele.

— Oh Istenem, de boldog ember, a ki anyja levelét olvassa,

Én már rég nem olvastam az én kedves anyám levelét, — so-hajtá Beöthy.

Én rátekinték, mert a rögtöni változás hangján feltűnt előttem. Merőn, felnyílt szemekkel tekintett ki az utczára, és soká szavát se lehetett hallau. Könnyezett.

Ilyen volt ő mint ember.

Mint író egyike a leglángelműbb férfiaknak. Műveiben bámulni lehet azon átmeneteket, midőn a legragyogóbb gonkolatokból egyszerre valami nagy satyrába csap át, adván ezt oly elragadó természetességgel, hogy az olvasó szinte észre sem veszi, csak csodálkozni képes.

És milyen eszmék azok a »Koporsó titkai«ban? . . . Sajátságos, hogy e beszélye volt legutósó és épen saját haláláról ír, mintha azt akarta volna vele kimutatni, hogy még hálálaban is működend szelleme.

Egy regényt is hagyott bátra, melyet a közönség még nem ismer, a »Goldbach et compagni,« cziműt, »regény a fűszerke-reskedelemből.« E regényét már azelőtt két évvel megírta, s ugyan-csak el adta **könyvárosnak. Akkor Balogh Zoltánnál lakott, ki őt egyszer, hogy végre fejezze be a Goldbachot, délutáni időben bezárá szobájába, ugy adván elé a dolgot, miszerint mindjárt visszajő, várja meg. László szentül ígéré, hogy dolgozni fog, ha-nem hallván a kulesnyikorgást, protestálni kezdett — de hiába.

Balogh este megyen a Komlóba, előre is örülvén a diadálnak, ha elmondandja, miszerint Beöthyt mily szépen kényszeríté az írásra. Hát ki szava hallik ki az étteremből legjobban? — Beöthié,

— Hát te hogy jössz ide? — kérdi Balogh elcsodálkozva.

— Nagyon csalódtál kedves barátom, ha azt hívéd, hogy be-zársz. Csak azt vártam, hogy beesteledjék, kimásztam az ablakon a folyosóra és elébb itt vagyok, mint te magad.

Sarkazmusát igen kifejti azon pár szava, mit egyszer könyvá-rusának monda.

Egyik lapszerkesztőnél nagy soirée volt; akkor már Beöthy

rég eladta volt Goldbachját, melynek czimtablájára tizszer is felírta, hogy »regény, írta Beöthy László« — de a könyvtáros késett a mű kiadásával. Az írók mind szépen megkérték **t, hogy adná már ki egyszer a regényt, de a ki csak egyre szabadkozék.

Végre László úgy odavetve közbe szólt:

— Hagyjátok **t, úgy is arra vár, hogy haljak meg, akkor legalább több nyeresége leszen. Csak a halálotmat várja.

Halálát!

Végnapjai.

Megbetegedése előtt három nappal, szép tavaszi délután (Máj. 8.) a császárfürdőben volt velem és Matkovics Pállal. Soha oly komoran nem láttam, mint az nap, a gőzösre szállva; és soha oly vidáman nem, mint ott kün a ligetekben. Élezet élczre szórt, nevetett, és örökké énekelt egy dalt, melynek kezdetére még emlékezem.

Én kaszálok rószám

Te majd gyűjtesz sat.

Különösen sokat beszélt egy leendő vállalatáról, a »Vig kávé-nénikéhez« czimü humoristikus lapról, melyet Jun. 13-kán, a világ végen akart megindítani. E lap geniális programját jelenleg Beöthy Zsigmond úr bírja, s az elhunyt összes műveivel adandja ki. Bámulatos humoru.

Pezsgő vidámsága közepette megszólítja a Bús Vitéz:

— Mi bujt te beléd Laczi, hogy oly jókedvű vagy?

Hirtelen ezt mondá rá:

— A halál pajtás, vesztemet érzem.

Én úgy megborzadtam önkénytelenül . . .

Szegeny mártir!

Máj. 10. Berecz Károlylyal kün volt a városerdőben,

A tegnapelőtti csodás vidámságot egy mondhatlan bús melancholia váltá fel.

Lehevert a fűre, és nézte a lenyugvó napot.

— Menjünk László, — mondá Berecz, — hüvös az idő, könnyen meghülhetünk.

— Ne még egy kevéssé. Lásd milyen szépen nyugszik le a nap, én úgy szeretem ezt a csendet, és a lenyugvó napot. Oh, fáj is nekem ez a zajos élet. Kimegyek pár hétre én is falura.

. . . . Kimentél a zajos életből de örökre ki!

Máj. 11. A melancholia tartott. Délután Sal Ferenczcel üldögélt, és köhögven nagyon, elkeseredve mondá:

— Én belőlem már a halál ugat.

Azután nem látták, csak este a Komlóban; azt mondják, nem ivott sokat, hanem melege volt, sokat toasztírozott, gyakran kiment hajadonfővel, nyitott kebellet.

Vala pedig nagyon hűs éji szellő.

A szokottnál korábban feküdt de ez nap, hogy soha fel ne keljen többé.

Máj. 12. Hajnalban felébrede, és roppant fájdalmakat érzett. Tizenegy óra tájban elment hozzá Matkovics, kinek dr. Balogh Pálhoz átadandó levelet nyújtott, sejtven, hogy tüdővészze leend.

Villámgyorsan fejlett a nyavalya.

Máj. 13., 14., 15., 16. Tüdőlobja volt, melyből nagy hírű Baloghunk szerencsésen kirántá. A lapok örömujjongva hirdeték.

De 18. már halálos typhusba esett.

Eljöttek hozzá bátyjai; apja beteg volt, anyja még nem érkezett le. Mindenki, a ki csak szerette meglátogatá; sok jó barátjai voltak mellette, derék orvosa úgy bánt vele, mint fiával.

E napon mondá Vadnai Károlynak elváltában:

— Ma itt, nem sokára tán a föld alatt.

Máj. 19. Roszabbul lett, mindig roszabbul.

Felvirradt végre a végzetteljes máj. 20-dika.

Hirtelen nagyon rosszul lett László. Az orvosságot óránként, majd félóránként, negyedenként, végre ötpeczenként vevé be.

A láz gyötré folyvást. Három órákor ezt sugá Balogh úr Kovács Ödönnek, a beteg unokaöccsének:

— Most már telegraphirozhatja ön halálát. Ki nem bírja.

Négy órákor iszonyu kínokat szenvedett, de egészen magánál volt; szomorún mondá Nyikos Zsigmond ifjúkori barátjának.

— Eredj Zsiga Török Pálhoz, mond meg neki, hogy imádkozzék érttem.

— Nem vagy te még oly rosszul pajtás, — vigasztalá ez.

— De csak menj el Zsiga, — sohajtá, — nem fog az ártani. Isten áldjon meg . . .

Alig ment el az, s kezdé a hányás erőltetni — haldoklott.

Nagy fájdalmai lehettek, mert mérget kért kínai megszüntetésére.

Elbucsuzott mindenkitől. Emlegeté anyját, kis Zsiga öccsét, és megholt bátyját, ki egy évvel ezelőtt halt meg. E közben egy kis fülmile kezdett egy ablakban csattogna . . . az órá ütött kétnegyedet ötre . . . a beteg lehunyá szemeit . . . azok magoktól csukva maradának . . . és oly csendesén, miként zajos volt élete, mult ki e világból, hol számára nem nyiltanak virágok, hanem a bánat és titkos szenvedés fekete szirmai.

Egy halálhir, és százmegszáz szomorú arcz.

— Igaz, hogy Beöthy meghalt?

— Valóban.

— Az lehetetlen!

— Bár az volna!

— Ki halt meg?

— Beöthy László.

— Ne beszéljen!

— Vége, vége, vége!

Ily szavakat lehetett hallani mindenfelé. S csak most lehe-

tett látni, mennyire szerették őt, mert mindenkit megdöbbente halálának híre.

Másnap délelőtt elmentem megnézni őt a ravatalon.

Ott feküdt hamuszínű selyembe öltöztetve, fehér lepedőn. Oh az az arcz most is olyan volt, mint életében. Itt van előttem az a nyájas homlok, a bajusz és hegyes szakáll, s az elhalványult, sarcasticus mosolyu ajkak. Csak azok az éles kék szemek nem villognak többé, csak azok vannak örökre lezáródva.

Harmad napra eltemettük a 30-éves ifjut.

Nagyszámu kísérők voltak jelen; az egész irodalmi személyzet, barátjai, ismerősei, s a lelkes ifjuság. Családja ott zokogott ravatalánál, kik mögött könnyeztek szellemrokonai. Fényesebb temetést láthattatok, de érzékenyebb temetést soha!

Kün a temető szomorú ligetei közt, midőn egy sirdombról nézném a halottat koszoruzó Flórát, Melaniet; midőn végpillantásom esett a földbenyomuló koporsóra; midőn egy marék földet dobtam az után: — eszembe jutott, hogy épen ezelőtt két héttel, ugyanezen órában mondá vidám baráti körben azon jószavakat közel haláláról Béke veled! Béke veled!

Ime igazat szólt.

Szegény mártir!

A te szellemedet itt hagyta velünk, csak azt a kedves, jó szivedet is itt hagyta volna! Szellemed élni fog műveidben, és a te szivedről könnyezve emlékeznek meg szerető családod, szerető barátid — itt a földön, míg végre látjuk egymást ott, hova Isten angyalai felragadtak, kifáradt lelked örök boldog nyugalmas helyén — az égben!

Mert: *ugy elmúlik a mi életünk, mint a ködnek nyomdoka, és mint a felleg a nap fénye előtt.*

